

4. Каспарова М. Г. О некоторых компонентах иноязычных способностей и их развития у школьников / М. Г. Каспарова // Иностранные языки в школе. – 1986. – № 5. – С. 25–29.
5. Лейтес Н.С. Ранние проявления одаренности / Лейтес Н.С. // Вопросы психологии. – 1988. – № 4. – С. 98–107., с. 98 – 99
6. Матюшкин А.М. Одаренные и талантливые дети / Матюшкин А.М., Сиск Д.А. // Вопросы психологии. – 1988. – № 4. – С. 88 – 97.
7. Савенков А.И. Одаренные дети в детском саду и школе / Савенков А.И. – М. : Издательский центр „Академия”, 2000. – 232 с.
8. Способности и склонности : Комплексные исследования / [под. ред. Э.А. Голубевой].– М. : Педагогика, 1989. – 200 с.
9. Способности к иностранным языкам [Электронный ресурс] // Академик. – Режим доступа : dic.academic.ru
10. Ушаков Д.В. Психология одаренности: от теории к практике / Ушаков Д.В. – М. : ПЕР СЭ, 2000. – 352 с.

Summary

The article analyzes the gifted children characteristics important to consider during their education. The author shows the ways of training future teachers of foreign languages to work with such children in terms of mass and schools with advanced study of foreign languages in order to ensure the full development of the growing up personality.

УДК 378.147:81'243

РОБОТА НАД ТЕРМІНОЛОГІЧНОЮ ЛЕКСИКОЮ ПРИ НАВЧАННІ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ КУРСАНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Цвяк Л.В.

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

В сучасних умовах інтенсивного міжнаціонального спілкування значення перекладацької діяльності відчувається особливо гостро, що призводить до зростання необхідності досліджень у галузі перекладу. При цьому проблеми перекладу вивчаються не лише в лінгвістиці, але й у психолінгвістиці, соціології, фізіології мовлення, культурології, теорії комунікації та інших науках.

Міжнародне професійне спілкування вимагає кваліфікованої перекладацької діяльності і в рамках професійної комунікації, що слугує причиною посилення інтересу до галузі спеціального перекладу. У зв'язку з цим до практичних завдань навчання іноземної мови в вищій школі додається формування умінь вилучати необхідну інформацію з текстів за фахом і перекладати її.

Аналіз досвіду викладання німецької мови курсантам немовних факультетів («Правознавство», «Інженерна механіка», «Охорона та захист державного кордону») свідчить про те, що на сьогодні рівень підготовки їх як випускників часто не відповідає вимогам програми, яка передбачає необхідність оволодіння курсантами уміннями здійснювати письмовий переклад з іноземної мови. При перекладі текстів за фахом курсанти стикаються із значними труднощами, які зумовлені такими причинами: по-перше, введення у спеціальність починається з третього курсу, а кількість годин на вивчення німецької мови протягом останніх двох років навчання є обмеженою, отже, курсанти відчують нестачу знань зі спеціальності і відсутність особистого професійного досвіду; по-друге, для курсантів, що володіють навичками фрагментарного письмового перекладу навчальних текстів перехід до автентичних професійно спрямованих текстів є справою непростю, оскільки такий текст насичений складними граматичними структурами, термінами, професійно-орієнтованою лексикою, безеквівалентною лексикою, яку необхідно перекладати, використовуючи перекладацькі трансформації.

Проблема навчання студентів читанню і перекладу професійно-орієнтованих текстів відображена у працях таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як Г. В. Барабанова, Н. А. Бараненкова, Т. В. Бочарова, С. Г. Вавіліна, А. Б. Гусейнова, З. В. Малюська, О. О. Стеценко, W. Grabe, M. Gilmour, S. Marshal, P. Strevens та ін.

Проблемами термінології глибоко та ґрунтовно займалися такі лінгвісти як Д. С. Лотте, Т. Л. Канделаки, В. П. Даниленко, Г. О. Винокур, К. Я. Авербух, В. І. Карабан та інші. Значна кількість вчених та лінгвістів у різні роки вивчали проблематику перекладу інтернаціональної лексики, а саме: В. В. Акуленко, А. Д. Швейцер, Р. А. Будагов, Л. І. Борисова, В. М. Комісаров, І. В. Корунець та інші. Методологічні засади вивчення термінології досліджуються в наукових працях Т.І. Панько, З. Куньч, Ю. А. Зацного, Т. О. Пахомової, О. В. Столярської, О. О. Баловневої та інших.

Актуальність нашого дослідження визначається тим фактором, що при навчанні курсантів немовних факультетів перекладу текстів за фахом іноземною мовою перед викладачем постає завдання розробки ефективних методичних прийомів, які дозволять в стислі терміни засвоїти термінологію, що відображає основні поняття цієї спеціальності.

Об'єктом нашого дослідження є процес навчання майбутніх охоронців кордону термінологічної лексики, необхідної для подальшого письмового перекладу спеціальних текстів, а **предметом** ми обрали методичні прийоми, що

використовуються в процесі навчання курсантів термінологічної лексики, допомагають відпрацювати технічні прийоми перекладу, розвивають перекладацькі навички та уміння.

Метою нашої статті є теоретично обґрунтувати необхідність оволодіння курсантами-нефілологами термінологічною лексикою за фахом та запропонувати комплекс вправ, націлених на формування у них мовних термінологічних навичок.

Професійно-орієнтований переклад у процесі навчання є важливим засобом одержання інформації. Проблема еквівалентності при здійсненні такого роду перекладу набуває найбільшої актуальності, оскільки метою цього перекладу є передача змісту тексту з великою точністю. Еквівалентність перекладу досягається передачею різного роду значень: лексичних, граматичних, стилістичних, фразеологічних [6, с. 42]. При перекладі текстів з німецької мови на українську курсанти вчаться виконувати аналіз тексту і виробляти стратегію перекладу, аналізувати зміст і форму тексту, вибирати прийоми і методи перекладу, використовувати стандартні та здійснювати пошук оригінальних перекладацьких рішень [5, с. 25].

Аудиторна робота над перекладом може проводитися за участю всієї групи. Такий вид роботи може супроводжуватися обговоренням варіантів перекладу і коментарем викладача з приводу типових, а також специфічних для конкретного тексту перекладацьких труднощів. З метою формування перекладацьких навичок сьогодні використовується низка вправ, а також проблемні завдання на визначення правил перекладу певних мовних структур, як під керівництвом викладача, так і з опорою на посібники з ключами. Багато методистів і теоретиків бачать цінність і необхідність завдань для перекладу на заняттях, де використовується комунікативний підхід.

Досить корисною та інтенсивною є робота з вивчення оригінального тексту і тексту перекладу (трансляту), виконаного професійним перекладачем у зіставленні з варіантами перекладу цього самого тексту, який зробили курсанти, а також переклад паралельних текстів рідною й іноземною мовою в рамках однієї тематики. Обговорення подібностей і розбіжностей у процесі перекладу допомагає курсантам зрозуміти взаємодію двох мов (рідної та іноземної, яку вони вивчають). Переклад може бути корисним при виконанні письмових завдань, особливо для курсантів з низьким рівнем володіння мовою. Для багатьох з них розвиток навичок перекладу є природним і логічним способом досягнення вищого рівня володіння мовою, що являє собою чудовий мотиваційний момент.

Робота з текстами за фахом здійснюється на третьому курсі, коли вже сформовані основні граматичні навички і частково опрацьований лексичний матеріал з цієї спеціальності. Перешкодою на шляху до адекватного перекладу часто стає недостатнє володіння термінологією спеціальності, що вивчається. Для перекладу текстів за фахом курсантам потрібний великий словниковий запас. Тому проблема навчання термінології була і залишається однією з

найактуальніших проблем методики навчання іноземної мови в немовному вузі або на немовних факультетах. Ця проблема охоплює вирішення таких завдань:

- вибірка термінів і складання ефективного словника-мінімуму;
- формування потенційного словника;
- розробка методики навчання лексики.

Аналіз еквівалентів німецьких загальнонаукових слів, що викликають труднощі при перекладі, свідчить про те, що перекладні еквіваленти цих слів інколи повністю, інколи частково не збігаються з словниковими. В результаті аналізу цієї лексики ми поділили слова, що викликають труднощі при перекладі спеціальних текстів, на чотири групи:

1) терміни, що відсутні в більшості загальних перекладацьких словників. Це можуть бути неологізми або слова, створені за традиційними моделями словотвору німецької мови, але при перекладі на українську виникають труднощі, при цьому значення однокореневих слів, які включені до словників, не допомагає: *die Schleuserkriminalität – нелегальна переправна діяльність, grenzrelevante Information – інформація стосовно охорони кордону, die Mannstunde – людино-година, der Sonderverband – частина спеціального призначення, der Fahndungsaufgriff – затримання осіб, що знаходяться в розшуку, der Grossaufgriff – великомасштабна операція, der Grenzaktennachweis – перелік справ, порушених на кордоні, das Waffenwesen – стрілецька справа;*

2) слова широкої семантики, у них, як правило, багато перекладацьких еквівалентів значення. Вони мають як стійкі перекладні еквіваленти, характерні для спеціальних текстів, так і широкий спектр найрізноманітніших нерегулярних еквівалентів, вибір яких зумовлює контекст. Наприклад, найбільш сталим еквівалентом перекладу словосполучення «*die Wahrnehmung der grenzpolizeilichen Aufgaben*» є «*виконання поліцейських завдань (або завдань поліції)*». До регулярних еквівалентів іменника „*die Wahrnehmung*“ належать «*спостереження*», «*дотримання (строків, інтересів)*», «*сприйняття*»; інші приклади: *die Sonderlage* → *die Vorbeugung polizeilicher Sonderlagen* – *запобігання поліцейських надзвичайних ситуацій*; *der Einsatz* → *die Zahl der Einsätze* – *кількість операцій*, *die Einsatzkräfte und -mittel* – *оперативні сили і засоби*; *sich betätigen* → *sich kriminell betätigen* – *займатися злочинною діяльністю*; *die Aktivität* → *die geheimdienstliche Aktivität* – *секретна діяльність*;

3) слова і словосполучення з вузькою тематикою, які не часто зустрічаються. Вони можуть не позначати власне військових чи прикордонних понять, однак вживаються майже виключно у військовій сфері, а в загальному вживанні є маловідомими, наприклад, *eiserne Portion* – *недоторканий запас харчів*, *Schiffchen* – *пілотка*, *Armzeichen* – *шеврон*.

Активізація термінологічної лексики здійснюється за допомогою вправ, які спрямовані на вироблення навичок перекладу як простих, так і складних термінів у спеціальних наукових текстах. Крім цього, велике значення при навчанні спеціальної лексики курсантів немовних факультетів відіграє заучування слів напам'ять. Цей процес підпорядковується головному завданню навчання

курсантів – активне оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації. Наявність в пам'яті курсанта певного набору мовних засобів різного рівня є необхідною передумовою для виконання мовленнєвих вправ та письмового перекладу.

Як свідчить досвід, перш ніж розпочати роботу над термінологічною лексикою, необхідно дати курсантам немовних факультетів загальні відомості про терміни, оскільки цю теоретичну інформацію курсанти-філологи опрацьовують під час вивчення дисципліни «Теорія перекладу німецької мови». Слід пояснити, що терміни об'єднуються в певні термінологічні системи, де вони утворюють групи, сформовані за приналежністю або до класу процесів, властивостей, явищ, або до класу предметів. Після ознайомлення курсантів з цією інформацією можна перейти до виконання мовних вправ на рівні слів і словосполучень, що приведуть до формування мовних термінологічних навичок. Головна увага при цьому приділяється активізації значення іншомовних термінів, що необхідно для встановлення міжмовних відповідників. Ми використовуємо на заняттях такі вправи:

1) з поданих слів випишіть терміни, що стосуються прикордонної служби:
die Verbrechensbekämpfung, die Unterlagen, absolute Mehrheit, der Abgeordnete, die friedenserhaltende Mission, die Verwendung, das Bundeskriminalamt, der Beitrag, anwenden, mitwirken, die Kriminalpolizei;

2) випишіть з тексту визначення до поданих німецьких термінів:

die Wasserschutzpolizei, das öffentliche Recht, die Interpol;

3) використовуючи інформацію з тексту доповніть речення:

Die Grenzwache dient für ...

Das Bundeskriminalamt hat seinen Sitz in ...

Die Bundespolizei untersteht ...

Die wichtigsten Aufgaben des Bundestags sind ...

4) знайдіть в кожному переліку зайвий термін, поясніть свій вибір:

die Landgrenze, die Seegrenze, die Staatsgrenze, die Grenzsperr, der Schwerpunkt; die Schleuserkriminalität, der Schutz, die Kfz-Verschiebung, die Rauschgiftkriminalität, die Urkundendelikte, die illegale Zuwanderung; die Grenzübergangsstelle, der Grenzverletzer, das Verfassungsgericht, die Hundedienstgruppe, die Ingenieuranlage;

5) підберіть до німецьких термінів українські еквіваленти серед поданих нижче:

die Polizeiaktion, der Polizeiapparat, die Polizeistrafe, die Polizeiaufsicht, die Polizeibehörde, der Polizeichef, der Polizeieinsatz, die Polizeiverordnung, die Polizeistreife – орган поліції, начальник поліції, розпорядження поліції, поліцейський патруль, поліцейська акція (операція), поліцейський апарат, поліцейський нагляд, поліцейський штраф, використання поліції;

б) перекладіть подані словосполучення: ein Gutachten (über jmdn./etw.) anfordern; ein Gutachten erstellen; ein Gutachten vorlegen; bei jmdm. ein Gutachten

einholen; zuständig sein (für etw.); Beweise erbringen; jmdm. sein Geheimnis anvertrauen; die Strafverfolgung wahrnehmen.

Запам'ятовування значення нового слова може відбуватися через наведення до нього синоніму, наскільки це можливо, адже підібрати синонім до терміну переважно досить складно:

ein Gesetz verabschieden = ein Gesetz erlassen
verkündigen = proklamieren
der Ministerpräsident = der Premierminister
verantwortlich sein = Verantwortung tragen
die Gewaltenteilung = die Gewaltentrennung
die Grundlage = das Kernstück

На закріплення опрацьованої лексики можна запропонувати курсантам підібрати пари слів-синонімів серед наведених: das Delikt, der Kriminelle, der Kriminalpolizist, die Gefahr, der Kriminalist, die Strafe, das Verbrechen, die Überwachung, der Täter, die Straftat, die Gesetzlichkeit, der Kriminalbeamte, die Aufklärung, der Verbrecher, der Kriminalfall, die Vernehmung, die Fahndung.

Оскільки при перекладі письмових текстів за фахом важко перекладати складні терміни (терміни, що складаються з двох і більше слів), доцільно виконати вправи на словотвір з такими типами завдань:

1) прочитайте подані іменники, знайдіть компоненти, з яких вони складаються:

die Falschgeldherstellung, die Verkehrspolizei, der Polizeivollzugsbeamte, die Verbrechensbekämpfung, das Bundeskriminalamt, der Nachrichtendienst, sicherheitsgefährdend, der Datenschutzbeauftragte, der Mannschaftstransportwagen;

2) складіть письмово якомога більше складних слів з компонентом *die Grenze, die Polizei, der Schutz, das Recht, der Bund*;

3) утворіть складні терміни за зразком та перекладіть їх:
зразок: das Verbrechen + bekämpfen = die Verbrechensbekämpfung
das Verbrechen + ermitteln, das Verbrechen + die Form, das Verbrechen + das Opfer, das Verbrechen + die Ursache, das Verbrechen + vorbeugen, das Verbrechen + die Methode, das Verbrechen + das Merkmal;

4) поясніть утворення складних слів та перекладіть їх:
das Verfassungsgericht, der Verfassungsbruch, verfassungstreu, das Verfassungsrecht, die Verfassungsordnung, die Verfassungsverletzung; der Staatsschutz, die Staatsgewalt, der Staatsbürger, staatsbürgerlich, die Staatsflagge, staatsgefährdend, staatsrechtlich, das Staatswappen, staatswidrig, die Staats- und Rechtstheorie, die Staatsverteidigung.

У військових, юридичних та інших спеціальних текстах часто використовуються як абрєвіатури, так і термінологічні скорочення, які теж викликають труднощі при перекладі. Точність і однозначність абрєвіатури є важливими в будь-якій галузі науки, але у військовій справі ця проблема є життєво необхідною, адже від правильного перекладу скороченого слова може залежати і прийняття важливого рішення, і життя людини. Абрєвіатура, як

правило, однозначна, і це полегшує її переклад. Курсанти можуть самостійно працювати над скороченнями, уточнювати їхнє значення в словнику або ж виписувати окремо та формувати свій словник: die Kripo – die Kriminalpolizei, das ВКА – das Bundeskriminalamt, die Schupo – die Schutzpolizei, die BPOL – die Bundespolizei, das GG – das Grundgesetz, der Art – der Artikel, die EU – die Europäische Union, die WEU – die Westeuropäische Union, die VN – die Vereinten Nationen, der SPz – der Schützenpanzer, der MTW – der Mannschaftstransportwagen.

Під час занять слід привчити курсантів максимально використовувати можливий контекст для розкриття значення слова. Запам'ятовувати значення слів не ізольовано, а через використання їх у реченні є цікавішим і доцільнішим. Для цього пропонуються вправи на формування власних речень з опрацьованою лексикою або ж такі:

1) підберіть для кожного речення дієслово, що йому підходить, з поданих нижче:

Das Parlament ... Gesetze und ... die Regierung.

An der Spitze der Regierung ... der Regierungschef.

Zu den Organen der Rechtsprechung ... Gerichte.

Die Politik wird von den dafür zuständigen Staatsorganen ...

Verben: betreiben, gehören, erlassen, stehen, kontrollieren;

2) утворіть речення з поданого матеріалу:

Aufgegriffen, Schlepper, an, den, Grenzen, deutschen, wurden, 1788.

War, Asylbewerbern, die, von, Rückführung, unberechtigt.

Die Bekämpfung, führt, die Bundespolizei, von, Urkundendelikten, auch.

Leitet, zuständigen, sie, erstellten, Behörden, die, an, Ermittlungsvorgänge.

Erlaubt, durchzuführen, diese Ausstattung, die, Fahndungsabfragen, polizeilichen.

Наведені вправи не вичерпують переліку всіх можливих вправ і завдань на активізацію термінологічної лексики. Велику роль для навчання спеціальної термінології мають ситуативні вправи. Ситуація як фрагмент дійсності дозволяє курсантам поєднати свої знання іноземної мови з типовими службовими обставинами. При необхідності висловлюватися з поставленої проблеми курсант використовує всю активну лексику, що опрацював раніше, і пасивний запас, що отримав у результаті роботи зі спеціальними текстами. Важливою особливістю цього підходу є створення глибокої мотивації вивчення іноземної мови, яка зумовлена безпосереднім поєднанням курсу навчання німецької мови з майбутньою професійною діяльністю курсантів.

Висновки:

1) письмовий переклад є важливою і необхідною стратегією для формування перекладацьких умінь і навичок курсантів немовних факультетів;

2) перешкодою на шляху до адекватного перекладу часто стає недостатнє володіння термінологією спеціальності, вивченню якої слід приділяти особливу увагу як на заняттях, так і в позааудиторний час;

3) специфіка навчання термінологічної лексики курсантів немовних факультетів зумовлена сучасними вимогами до рівня володіння іноземною мовою високо кваліфікованого фахівця;

4) перед викладачем постає завдання розробки ефективних методичних прийомів, які дозволять майбутнім охоронцям кордону в стислі терміни засвоїти термінологію, що відображає основні поняття цієї спеціальності;

5) задля засвоєння курсантами термінологічної лексики викладач використовує комплекс лексичних та перекладацьких вправ, націлених на формування у них мовних термінологічних навичок, що допоможе відпрацювати технічні прийоми перекладу та розвиватиме перекладацькі навички та уміння.

У подальших розвідках варто детальніше зупинитися на системі проблемних ситуацій в ході вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, адже доведено, що особливо повно і наочно творчі здібності особистості проявляються в неочікуваних і нетипових ситуаціях, що є дидактичною умовою розвитку її пізнавальної активності.

Література

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання у немовному ВНЗ / Г. В. Барабанова. – К.: Фірма «ІНКОС», 2005. – 315 с.
2. Вакуленко М. О. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії / М.О.Вакуленко. – К.: ВПЦ Київський університет, 2009. – 64 с.
3. Володина М. Н. Термин как средство специальной информации. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 80 С.
4. Галанза Л. П. Немецкая юридическая терминология и особенности ее перевода (на материале терминологии уголовного права) // Правоведение, 1996. – С. 23-25.
5. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу. – М.: «РЕМА», 1997. – 110 с.
6. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания / Л.К. Латышев, А.Л. Семенов. – М.: «Академия», 2003. – 192 с.
7. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: учеб. пособие / П. И. Образцов, О. Ю. Иванова. – Орел: ОГУ, 2005. – 114 с.
8. Парпаров Л. Ф., Артемов А. П., Азарх Л. С. Немецко-русский военный словарь. – М.: Воениздат, 1978. – 1192 с.
9. Райко В. В., Цвяк Л. В., Палагнюк М. Г. Державно-правова система і Федеральна поліція Німеччини: Навчальний посібник (МОН). – Хмельницький: Вид-во Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2008. – 159 с.

- 10.Столярская Е. В. Особенности перевода терминов в научно-технической литературе / Е. В. Столярская. – К.: Национальный Гірничий Університет, 2007. – 256 с.
- 11.Цвяк Л. В. Навчання курсантів інтерпретації професійно орієнтованих текстів на заняттях з іноземної мови // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Вип. 27 – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2013. – С. 222-225.
- 12.Grabe W. Teaching and Researching Reading / W. Grabe, F. Stoller. – London: Pearson Education Longman, 2011. – 291 p.
- 13.Schott Tilmann. Grenzpolizeiliches Wörterbuch (Aufenthaltsrecht und Ausweisrecht) für den grenzpolizeilichen Vollzugsdienst der Polizeien des Bundes und der Länder. – Lübecker Medien Verlag. – Lübeck 2007. – 205 S.
- 14.Zwjak L. Wortbildung der grenzpolizeilichen Termini in der deutschen Sprache // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В.В. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 531: Германська філологія. – С. 81-94.

Summary

The importance of teaching the future border guards the professionally oriented translation of texts as an important means of information obtaining has been emphasized in the article. The necessity for the non-linguistic faculty cadets to master the professional terminology, the ignorance of which often acts as an obstacle in the translation process, has been substantiated theoretically and the set of lexical and translation exercises, which are aimed at their translation skills and abilities forming as well as the translation techniques practicing, has been propounded.